

Sygn. akt II CSK 324/15

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. J., B. M.

i R. W.

przeciwko "E." Spółce Akcyjnej w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 27 kwietnia 2016 r.,

skargi kasacyjnej powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w P.

z dnia 20 listopada 2014 r.,

**uchyła zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w P. do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Z. wyrokiem łącznym z dnia 27 maja 2014 r. oddalił powództwo M. J., B. M. i R. W. przeciwko E. spółce akcyjnej w K. o zapłatę na ich rzecz solidarnie kwoty 56.642,08 zł z odsetkami ustawowymi od dnia 11 lutego 2012 r. tytułem nie uregulowanego czynszu najmu, określonego w umowie najmu nieruchomości, zawartej przez strony w dnia 31 marca 2000 r., za okres od dnia 1 lutego 2012 r. do dnia 14 lutego 2012 r.

Sąd Rejonowy uznał, że wymieniona umowa nie może być – w świetle art. 203 k.h. - uznana za ważną, gdyż M. J. złożył oświadczenia woli o jej zawarciu zarówno w imieniu wynajmującego – powodów, będących współnikami spółki cywilnej, jak i najemcy – jako członek zarządu Polskich Hurtowni [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K., będącej poprzednikiem prawnym pozwanej. Do zawarcia umowy najmu nie doszło również w sposób dorozumiany. Umowa ta była wykonywana z przeświadczeniem, że została ważnie zawarta; należy odróżnić wolę realizowania umowy, która w przekonaniu stron jest umową ważną, od woli zawarcia nowej umowy. W tych okolicznościach po stronie powodów nie mogło powstać roszczenie o zapłatę czynszu najmu. Powództwo nie mogło zostać uwzględnione również w oparciu o przepisy regulujące wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z rzeczy. Powodowie powołali się na tę podstawę dochodzonej należności dopiero w końcowej fazie procesu, próbując dokonać - niedopuszczalnej z mocy art. 479⁴ § 2 k.p.c – zmiany przedmiotowej powództwa.

Powodowie wnieśli od powyższego rozstrzygnięcie apelacją, którą Sąd Okręgowy oddalił wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną.

Sąd Okręgowy - aprobuując ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu pierwszej instancji - podkreślił, że uwzględnieniu powództwa w oparciu o wskazaną alternatywnie podstawę, tj. fakt bezumownego korzystania z nieruchomości, sprzeciwia się wyrażony w art. 321 § 1 k.p.c. zakaz orzekania co do przedmiotu, który nie był objęty żądaniem.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia przepisów postępowania (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), powodowie zarzucili – mające wpływ na wynik sprawy - naruszenie:

- art. 479⁴ § 2 w związku z art. 193 i art. 187 § 1 k.p.c. przez uznanie, że wskazanie – po stwierdzeniu w toku postępowania nieważności umowy najmu - na bezumowne korzystanie z nieruchomości stanowi próbę zmiany przedmiotowej powództwa,

- art. 382 k.p.c. przez pominięcie - istotnych dla ustalenia wysokości dochodzonego wynagrodzenia - opinii biegłego R. W., pisma pozwanej z dnia 17 marca 2014 r. oraz wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 18 grudnia 2013 r.,

- art. 321 § 1 w związku z art. 479⁴ § 2 k.p.c. wskutek uznania, że uwzględnienie powództwa na podstawie przepisów o bezumownym korzystaniu z nieruchomości stanowiłoby rozstrzygnięcie co do przedmiotu, który nie mógł być objęty żądaniem.

Powołując się na te zarzuty, powodowie wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ocena zasadności skargi kasacyjnej wymaga rozstrzygnięcia kwestii, czy wskazanie przez stronę powodową w toku postępowania - toczącego się pod rządem art. 479⁴ § 2 k.p.c. - że dochodzone świadczenie pieniężne, określone w pozwie jako czynsz najmu, może zostać uwzględnione – w razie uznania umowy najmu za nieważną – na podstawie przepisów o bezumownym korzystaniu z rzeczy, stanowi niedopuszczalną zmianę przedmiotową powództwa w rozumieniu tego przepisu. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej. Wskazał przy tym, że dla weryfikacji żądania wynikającego z umowy zasadnicze znaczenie ma jej treść, zaś ustalenie wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z rzeczy następuje z uwzględnieniem stawek rynkowych za korzystanie z danego rodzaju rzeczy i okresu posiadania przez adresata roszczenia. Podniesionym w skardze kasacyjnej zarzutom kwestionującym to zapatrywanie nie można odmówić słuszności.

W pozwie, który wpłynął do Sądu Rejonowego w dniu 13 kwietnia 2012 r., powodowie precyzyjnie określili wysokość dochodzonego od pozwanej roszczenia pieniężnego, należnego im – według ich twierdzeń - za używanie nieruchomości stanowiącej ich własność. Wskazali przy tym, że roszczenie to znajduje oparcie w umowie zawartej w dniu 31 marca 2000 r. i stanowi nie uregulowany czynsz najmu za okres pierwszych czternastu dni lutego 2012 r. Tym samym uczynili zadość wymaganiom przewidzianym w art. 187 § 1 k.p.c., nakładającym obowiązek dokładnego określenia w pozwie żądania oraz przytoczenia uzasadniających je okoliczności. Ustawodawca nie nałożył na stronę inicjującą proces obowiązku wskazania podstawy prawnej żądania, gdyż jej dokonanie – zgodnie z zasadą *da mihi factum, dabo tibi ius* - należy do sądu. Wskazanie tej podstawy przez powoda nie jest zatem wiążące dla sądu, który ocenia zgłoszone roszczenia w aspekcie wszystkich wchodzących w grę przepisów prawa materialnego.

Skoro powód nie ma obowiązku przytaczania w pozwie podstawy prawnej dochodzonego roszczenia, dopuszczalne jest zasądzenie roszczenia wynikającego z przytoczonej przez niego podstawy faktycznej. W doktrynie i orzecznictwie zgodnie podkreśla się, że przyjęcie przez sąd innej podstawy prawnej niż wskazana przez powoda nie stanowi wyjścia poza granice żądania, określone art. 321 k.p.c. I tak np. wskazuje się, że jeżeli powód dokonał wyboru reżimu odpowiedzialności pozwanego, sąd może rozstrzygnąć na innej podstawie prawnej, a więc dokonać wyboru innego reżimu odpowiedzialności (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, nie publ.), czy też, że w sytuacji, gdy roszczenie powoda okazało się usprawiedliwione na gruncie przepisów regulujących umowę pożyczki, a nie umowę o roboty budowlane, to uwzględnienie tego roszczenia nie stanowiłoby naruszenia zakazu orzekania ponad żądanie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 lutego 2008 r., II CSK 449/07, nie publ.), albo że, jeżeli powód domagał się zasądzenia świadczenia pieniężnego na podstawie umowy uznanej przez sąd za nieważną, nie ma przeszkód – bez zmiany przedmiotowej powództwa - do jego uwzględnienia na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 11 marca 2010 r., IV CSK 401/10 i z dnia 2 lutego 2011 r., II CSK 414/10, nie publ.).

Powodowie w uzasadnieniu żądania zgłoszonego w pozwie wyrazili ocenę,

że przytoczone przez nich okoliczności faktyczne usprawiedliwiają odpowiedzialność pozwanej na podstawie przepisów o niewykonaniu lub nienależytym wykonaniu umowy. W świetle przytoczonego stanowiska doktryny i judykatury, aprobowanego przez skład orzekający, nie ulega wątpliwości, że dokonany w ten sposób wybór kontraktowego reżimu odpowiedzialności pozwanej nie miał dla Sądów orzekających wiążącego znaczenia i nie sprzeciwiał się dokonaniu oceny zgłoszonego roszczenia w płaszczyźnie innych przepisów prawa materialnego. Prezentując odmienne – wadliwe - zapatrywanie, Sąd Okręgowy nie sprecyzował, jakie konkretnie powołane w pozwie okoliczności faktyczne zostały objęte podjętą przez powodów próbą modyfikacji w związku ze wskazaniem alternatywnej podstawy odpowiedzialności pozwanej. Wskazał, że ocena powództwa przez pryzmat obu przytoczonych przez powodów reżimów odpowiedzialności wymaga rozważenia odmiennych argumentów i dowodów. Konstatacji tej – z uwagi na przyjętą koncepcję rozstrzygnięcia - nie odniósł jednak do zgromadzonego w sprawie materiału.

Z tych przyczyn, nie mogąc skutecznie odeprzeć zarzutów podniesionych w skardze, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

kc

aj